

75
години
years

РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА
УНИВЕРЗИТЕТ „СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЈ“ ВО СКОПЈЕ

ЗБОРНИК - ПРЕДАВАЊА

на 56. ЛЕТНА ШКОЛА на МЕЃУНАРОДНИОТ
СЕМИНАР ЗА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК,
ЛИТЕРАТУРА И КУЛТУРА
при УКИМ во Скопје

Охрид, 17 — 31.8.2023 година

75
години
years

Скопје, 2024

РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА
УНИВЕРЗИТЕТ „СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЈ“ ВО СКОПЈЕ

ЗБОРНИК - ПРЕДАВАЊА
на 56. ЛЕТНА ШКОЛА на МЕЃУНАРОДНИОТ
СЕМИНАР ЗА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК,
ЛИТЕРАТУРА И КУЛТУРА
при УКИМ во Скопје

Охрид, 17 — 31.8.2023 година

За издавачот:

проф. д-р Биљана Ангелова, ректор на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“
во Скопје

Предавања на 56. Летна школа на МЕЃУНАРОДНИОТ СЕМИНАР ЗА
МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК, ЛИТЕРАТУРА И КУЛТУРА при УКИМ во Скопје

Редакциски одбор:

проф. д-р Александар Скепаровски, проректор за меѓународна соработка
проф. д-р Кристина Николовска, директор на МСМЈЛК при УКИМ
проф. д-р Веселинка Лаброска, дописен член на МАНУ
проф. д-р Лорета Георгиевска-Јаковлева
м-р Евдокија Илијевска

Уредник:

проф. д-р Биљана Ангелова, ректор на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“
во Скопје

Јазична редакција:

м-р Лилјана Јовановска
Филаделфија ДООЕЛ

Компјутерска обработка:

Виктор Кочомановски

Печати:

Винсент Графика - Скопје

Тираж:

150 примероци

доц. д-р Бојан Петревски
Филолошки факултет „Блаже Конески“ при УКИМ во Скопје
bojan_petrevski@yahoo.com

(МАКРО)СИНТАКСИЧКИТЕ КАРАКТЕРИСТИКИ НА ГОВОРЕНИОТ МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК ВО МЕДИУМИТЕ

Апстракт: Во трудот се разгледуваат синтаксичките особености на говорениот македонски јазик во медиумите, кои во пишуваниот се јавуваат многу поретко или се речиси и сосема исклучени. Во таа смисла, дури и говорениот јазик во медиумите, кој е многу поконвенционален од разговорниот говорен јазик, покажува низа синтаксички специфичности во споредба со пишуваниот јазик. Со примери од повеќе зборуваачи (новинари, политичари, политички аналитичари и универзитетски професори), се претставуваат особеностите на именската синтагма, простата и сложената реченица во говорениот македонски јазик во медиумите. Се покажува дека во простата реченица често се јавуваат недовршени конструкции (апозиопези), автокорекции (спанортози) и инфилтрирани елементи, а во именската синтагма – покрај инфилтрираните елементи – и случаи со нетипична позиција на елементите и комбинации на определен со неопределен детерминатор. Во рамките на сложената реченица, се издвојуваат, пред сè, конструкциите со голем број дел-реченици, а како клучен (макро)синтаксички феномен, кој се јавува во сите посочени структури, се претставуваат и парентетските реченици.

Клучни зборови: говорен македонски јазик, именска синтагма, проста реченица, сложена реченица, макросинтакса

Воведни белешки

Во овој труд се тргнува од една елементарна поставка – дека никој не зборува како што пишува и, обратно, не пишува како што зборува, чија цел е да укаже на разликата меѓу пишуваниот и говорениот јазик. Таа разлика е засегната уште во третата теза на Прашката школа, формулирана како *Проблеми на исцрпувањата на различниите функции на јазиците*, при што се посочува дека има две манифестации на јазикот – говорена и пишувана и, во тој поглед, дека е значајно да се утврди која од нив се врзува за определени функции на јазикот и во колкава мера (Paveau et Sarfati 2008: 117).

Што се однесува на синтаксата на говорениот јазик, како што одбележуваат Шародо и Менгено (Charaudeau et Maingueneau 2012: 203), таа се одликува со специфично функционирање, за кое традиционалните категории на граматиката на реченицата, проста или

сложена, се покажуваат како недоволни за анализа. Во таа смисла, многу повеќе може да се зборува за синтаксички специфики на говорениот одошто на пишуваниот јазик, затоа што, општо земено, синтаксичките карактеристики на пишуваниот јазик се во најголем дел застапени и во говорениот, а говорениот јазик покажува низа синтаксички карактеристики што се или сосема исклучени или на маргините во пишуваниот.

И покрај тоа, синтаксичките описи повеќе ги црпат примерите од пишуваниот одошто од говорениот јазик. Има повеќе причини за тоа, од кои една е, неспорно, фактот дека пишуваниот јазик е фиксиран и, поради тоа, достапен за анализа од говорениот, кој прво треба да се регистрира во форма на транскрипти, па потоа да се проучува. Сепак, причините, условно земено, за предноста на пишуваниот во однос на говорениот јазик се и подлабоки. Во таа смисла, една од нив е фактот дека говорениот јазик се поима, во најмала рака, како помалку стандарден од пишуваниот. Како што наведува Мартин (Martin 2015: 214) во книгата *Структура на говорениот јазик* (во поглавјето *Макросинтакса*), спонтаниот говор долго и не се сметал за научно релевантен затоа што на него се гледало како на материјал полн со грешки и како на одраз, како што посочува, на погрешната употреба на јазикот од необразованите луѓе. Тој додава дека таа тенденција е сè уште жива кај многу лингвисти, кои инсистираат на проучување на пишуваниот јазик. Освен тоа, Мартин (ibid.) укажува дека, и кога се повикуваат на својата интуиција за да потврдат некоја конструкција, лингвистите го следат, пред сè, пишуваниот јазик.

Говорениот јазик во медиумите не е (или барем во најголема мера не треба да биде) разговорен (што значи: ни сосема спонтан), но во секој случај, често е критикуван дека не е задоволително стандарден. Независно од тоа, синтаксичките или, како што упатува алтернативата во насловот, макросинтаксичките карактеристики на говорениот македонски јазик во медиумите – ќе бидат претставени дескриптивно. Тоа значи дека целта е да се изложат тие специфики на говорениот јазик без да се оценуваат како стандардни или како нестандартни, затоа што, како што ќе биде покажано, повеќето од нив не се ни подложни на судови од перспектива на стандардната норма, туку, едноставно, се застапени во говорениот јазик во огромна мера. Во таа смисла, говорениот јазик е синтаксички многу понеконвенционален од пишуваниот, но тоа не значи дека може да се оцени како синтаксички понестандарден.

Тоа што, општо земено, пишуваниот јазик има поедноставна синтакса се должи, пред сè, на можноста подолго да се обмисли структурирањето на реченицата, која се подредува на класичните врски

на координација и субординација. Во говорениот јазик таква можност нема, па зборуваачот често импровизира, се колеба, се самокоригира, па дури и ретерира, што резултира и со дифузни реченици, од кои некои воопшто не би се јавиле во пишуваниот јазик. Како што посочува Менгено (Maingueneau 2014: 25), во говорениот јазик разликата меѓу простите и сложените реченици е релативизирана. Прибегнувајќи кон интонацијата и кон дополнителни средства (повторувања, сврзувачки елементи), зборуваачот конституира единици што не се вклопуваат во структурата на класичната реченица: освен врз систем од зависности организирани околу предикатот, нивните релации во голема мера почиваат и врз прозодиско-семантички принципи. Во таа смисла, синтаксичката организација на говорениот јазик наметнува потреба од поинаква анализа, која спаѓа во сферата наречена *макросинтакса* (поим што ќе биде објаснет понатаму).

Почетна илустрација

Во натамошниот текст ќе бидат претставени тие синтаксички карактеристики на говорениот македонски јазик во медиумите што се многу позастапени во него, а многу помалку (или дури и воопшто незастапени) во пишуваниот јазик. Примерите се, главно, од новинарскиот и од политичкиот дискурс, т.е. од следниве зборуваачи: Димитар Апасиев, Владимир Божиновски, Билјана Ванковска, Љупчо Георгиевски, Драган Даниловски, Јован Деспотовски, Илија Димовски, Богдан Илиевски, Борјан Јовановски, Димитар Ковачевски, Јасна Котеска, Александар Кржаловски, Вело Марковски, Антонио Милошоски, Христијан Мицкоски, Миленко Неделковски, Сашо Ордановски, Александар Русјаков. Сите примери ќе бидат наведени во целосно автентична форма, без какви и да се измени.

За почетна илустрација, ќе биде посочена една секвенција од говорениот јазик во медиумите што во никој случај не би се јавила во пишуваниот (1).

(1) *Најрошув, мислам дека во време, знаеш како, од она шито го викаат ватабаутизам, нели, а шито, а што а вие коа бевте едно друго, до продолжување на истите фалшиви приказни, да си печат, и во некаква нареден период, и да ти кажам, ако се случи, шито е сосема можно, ВМРО ДПМНЕ можеби да формира влада идната година кога ќе дојдеме до избори, тогаш мислам дека ќе се вратат многу од овие теми во истите тој полн замав како шито ги праеше Груевски, бидејќи таму нема кој штоа да го сиречи, нема кој штоа до го коридира, нема кој*

Автокорекцијата може да се однесува на сите реченични конституенти. Така, во примерот (3) се коригира предикатот *се йрави* наспрема *се ойвора*, во примерот (4) се коригира именскиот дел од предикатот *йрейседа* со *џрадоначалник*, а во примерот (5) се коригира модификаторот *менув* со *менување*.

(3) *И йракйично со йомош на Брийанцийе и на Американцийе, со млади исйоричари во во Германија се йрави йоа – се се се ойвара (...)* (БЈ)

(4) *И сеџа йшаму – морам да йи кажам дека мене, на йриме, йриказнаййа за Владо Тодорович, кој е еден од џлавно обвинеиййе за целаййа оваа рабодйа, а беше йрейседа, а беше џрадоначалник на Ойиййина Ценйар (CO1)*

(5) *И нашаййа йорака е дека ние нудиме йлан за менув – надминување на овој йроблем, којиййо џо создала власйа. (AM)*

Во голем број случаи, како во претходните два, погрешната варијанта не е ни артикулирана докрај (во претходните два примера: *йрейседа* и *менув* наместо *йрейседаййел* и *менување*). Таков е и примерот (6), во кој се коригира варијантата *се избеџ* со *се обидува да избеѓне*.

(6) *Заййоа власйа се избеџ – се обидува да избеѓне од йшемаййа инфлација (...)* (AM)

Претходните примери се со лексички корекции, покрај кои се издвојуваат и граматички. Така, чести се случаите во кои зборуваачот ги коригира грешките во конгруенцијата (*еден* наспрема *едно* *инйермецо*, во примерот 7, и *не џи исйолнува* наспрема *не џо исйолнува* *законойй*, во примерот 8). Во примерот (9) се коригира неодвоениот наспрема удвоениот директен објект: *ке избирайй* – *ке ја избирайй оваа изборна коалиција*.

(7) (...) *бидејќи йшаму нема кој йоа да џо сйречи, нема кој йоа до џо кориџира, нема кој йоа да џо, да се сйроййивсйави и да каже „не“ на йоа, йшака шййо ова е само еден, ова е само едно инйермецо би рекол, Борјан, на враќање на исйиййе вредносйи, коииййо нели ако се случайй избориййе йшака како шййо се сеџа некакви анкеййи (...)* (CO1)

(8) *Ако сакаме да сме еднакви, йоџаш овој сйоменикойй шййо е во Сйруџа ке йреба уййре заедно со Бујар Османи да йојдеме и да џо демонйираме, бидејќи йој сйоменик во Сйруџа не џи исйолнува, не џо исйолнува законойй. (XM)*

(9) Инаку, и во случај да има технички премиер, како што е сегашното решение, тогаш тој технички премиер има 100 дена техничка работа да ги спроведе изборите, после кои избори граѓаните повторно ќе изберат – ќе ја изберат оваа изборна коалиција, јас сум убеден во тоа(...) (ДК)

Што се однесува на механизмите за автокорекција, во некои случаи се прибегнува и кон негација, како во примерот (10). Првичната синтагма е во сите други држави, следува негацијата не во сите, по која се врши корекцијата во најголемиот дел [од] развиениите.

(10) Значи во сите други држави – не во сите, во најголемиот дел развиениите – значи веќе, веќе, ако им се одземаат првите четири месеци, да речеме, ако имаат, не знам, четири илјади умрени на милион, значи три илјади и петстотин се умрени во првите четири месеци и тоа во година и тол имаат петстотин умрени на милион. (ВМ)

Една од поизразитите синтаксички карактеристики на говорениот јазик во медиумите е **недовршената реченица**, односно т.н. **апозиопеза**¹⁴. Во повеќето случаи реченицата се прекинува, па продолжува во натамошниот дискурс. Сепак, прво ќе биде претставен еден поинаков случај, каде што реченицата се прекинува и, спротивно на очекувањата, не се довршува (11).

(11) Значи Борјан – еве јас сега дојдов давам како контрапрашање едно нели како – односно јасно размислување: **како сега јас и дојдовини Бучковски** – ние со Бучковски не седиме – не пијаме кафе – последен пат сме се виделе пред [соговорник 1: кога лобиравме за референдумот] една, на една телевизиска емисија – не се сакавам пред две години – кога беше – и неодамна дојдов – не знам на кое беше интервју – кога ви рецензиравме, овај, директорката на овој институција, нели, од – дали беше за македонски јазик – не знам за што беше – **како сега – јас и Бучковски не сме историчари во војска**, нели – двајца луѓе од различна идеологија дури сме – и сега – кога се обидуваме да читаме и интелектуално да се наобра – значи, да се преиспитаме, да се наобра – образуваме – да видиме – нели, сакаме да видиме што е [соговорник 2: критички да размислуваме] – критички да размислуваме – нели, еве, се јави сега еден вирус – јас, верувај, сите теории што се на завера

¹⁴ Фромилаг (Fromilhague 2010) ја дефинира апозиопезата како прекин на очекуваниот синтаксички тек, а во таа насока е и дефиницијата на Робрие (Robrieux: 120–121), кој под *апозиопеза* подразбира остар прекин на дискурсот.

досега ги чииам и ги гледам, сакам да се уверам самиот себе дека – дали е иџа теорија на завера или е нешто природно што сџанало (...) (ЈБГ)

Во примерот (11) по секвенцијата како *сега јас и жосџодиной Бучковски* следуваат дел-речениците *ние со Бучковски не седиме и не џиеме кафе*. Сепак, значењето не е како *сега јас и жосџодиной Бучковски не седиме и не џиеме кафе?*. Станува збор за прекината реченица, која се реактуализира дури по 10 дел-реченици. Реактуализацијата е во секвенцијата како *сега – јас и Бучковски не сме истџоричари џо вокација*. Сепак, ни реактуализираната секвенција не продолжува како што се очекува, туку е прекината. На пример, едно од очекуваните продолженија би било: *како сега јас и Бучковски не сме истџоричари џо вокација, а доаѓаме до овие сознанија?*. Наместо такво продолжение, следува секвенцијата *нели, двајца луѓе дури од различна идеологија сме*, а по неа следуваат дел-реченици во кои зборуваачот прави целосна дигресија (за својот интерес за корона вирусот) и не ја довршува реченицата.

Примерот (12) е, исто така, со апозиопеза, но таква каде што реченицата продолжува во натамошниот дискурс. Секвенцијата *на Германциите* како *сџрана која ја заџуби Вџорайа светска војна* е прекината, по што следуваат три целосни дел-реченици. Секвенцијата се реактуализира во синтагмата *на Германциите*, по која следува продолжението: *џрактично, им забранија да лажат за своето минало*.

(12) *На Германциите како сџрана која ја заџуби Вџорайа светска војна – иначе во лоџорите загинаа неџдека меџу 8 и 12 милиони луѓе, од коишто седум-осум беа Евреи милиони и џака најаму, бидејќи џаму имаше и Полјаци, Роми, и којзнае уште кои сѐ, Славјани се разбира од разни држави и џака најаму. Види, на... џобеднициите во Вџорайа светска војна на Германциите џрактично им забранија да лажат за своето минало*. (CO1)

Во примерот (13) реченицата почнува со *види, очигледна е џаа џтенденција*, а продолжува со *ние џо разговараме иџа во минатото џоџкаст и џака најаму*. Како слушатели, на почетокот се прашуваме која е таа очигледна тенденција, а одговорот го добиваме по четири дел-реченици, кога секвенцијата *види, очигледна е џаа џтенденција* се реактуализира во секвенцијата *види, очигледен е џроектот*, па се разјаснува дека тенденцијата е: *од МПЦ џреба да се најрави џолиитички субјект, фактор, како што е Српската џправославна црква*.

(13) *Еве, да се навртам на митингџов на џоџовиве. Види, очигледна е џаа џенденџија – ние џо разџоваравме џоа и во минатџиџи џоџкаџи и џака наџаму – џо искриџикувавме СДСМ со џраво – оваа СДСМ џравославново крило, коеџиџо е сѐ џоџолемо во, кај социјалдемократџиве, кои џоџма немаџиџи оџ социјалдемократџија, но... Види, очигледен е џроектџиџи дека оџ МПЦ џреба да се наџрави џолиџички субџектџи, фактџор како џиџо е Срџскаџи џравославна црква. (CO1)*

Примерот (14) се издвојува по тоа што содржи апозиопеза со т.н. **дислокаџија**. Реченицата почнува со *Евроџа*, елемент за кој се очекува, како субџект, да се врзе со предикат; на пример: *Евроџа се соочува со џроблеми*. Сепак, реченицата добива поинакво продолжение: *видеџе џи џроблемиџе со кои џаа се соочува*. Всушност, на почетокот на исказот субџектот *Евроџа* се јавува во прозодиски издвоена позиџија, а во релативната дел-реченица се репризира преку заменката *џаа*. Дислокаџијата, односно прозодиското издвојување на субџектот, служи за тематизаџија, т.е. за истакнување дека е во функција на тема. Во таа смисла, импликаџијата на дислокаџијата е ‘што се однесува на Европа, можам да кажам да ги погледнете проблемите со кои се соочува’¹⁵.

(14) *Евроџа, видеџе џи џроблемиџе со кои џаа се соочува. (ДА)*

Карактеристиките на именската синтагма

Следното прашање се карактеристиките на **именската синтагма** во говорениот јазик што ги нема – или ги има, но во многу помала мера – во пишуваниот јазик. Во таа смисла, најпрво, апозиопезата се јавува и во именската синтагма, но многу поретко. Причината за тоа е што именската синтагма е помалку комплексна од реченицата, па е поедноставно да биде

¹⁵ Неџе (Neveu 2004: 107) ја илустрира дислокаџијата со примерот *Le gâteau, elle l'a mangé/Elle l'a mangé, le gâteau* (‘Тортата, таа ја изеде’/‘Таа ја изеде, тортата’) и посочува дека една од основните карактеристики на дислоцираните конструкции е опфатена со терминот *двоџно маркирање* – преку лексички или заменски елемент дислоциран во однос на глаголската конструкџија, од една страна, и заменска клитика, од друга. Кресел (Creissels 2006: 117) посочува дека дислокаџијата во францускиот јазик не имплиџира реприза на референт посочен во претходниот контекст (т.е. дека се употребува често и во врска со нов референт), но и дека во многу јазиџи таа е тесно поврзана токму со посоченоста на референтот во претходниот контекст, како во англискиот, каде што, во принцип, се употребува за реактуализаџија на референт посочен во подалечниот претходен контекст (за дислокаџијата в. и кај Kirtchuk-Halevi 2005). Начелно, во македонскиот јазик се можни двете употреби, но поспеџифичните услови под кои се јавуваат дислоцирани конструкции допрва треба да се истражат.

комплетирана. Така, во примерот (15) синтагмата *некакви вредносни* не е заокружена со центар, па може да се претпоставува дека се во прашање, на пример, критериуми или системи.

(15) *Тие за нишито што беше од круцијална важност за некаква можност за дисципнирање, за фаќање некаков приклучок со зајадни агенди, за фаќање **некакви вредносни** – нишито од што не не превземаа, најројливите и сега ќе – меѓуштоа, знаеш како, и сега ќе одат со истите што ја приказни на изборите и ќе победат, Борјан.*(CO1)

Во примерот (16) секвенцијата *важността* на е недовршена именка синтагма, прекината од реченицата *нешто начна и во ова што до зборување сега*, по која следува реактуализацијата на именската синтагма: *важността на одлуката на народот да до урне референдумот во две илјади и осумнаесеттата година*.

(16) *Како ја цениш што – еве од аспект – да, се бавим со политика, не знам, повеќе од деценија, така? – но како граѓанин на Македонија, како Македонец – **важността на** – нешто начна и во ова што до зборување сега – **важността на одлуката** на народот да до урне референдумот во две илјади и осумнаесеттата година?* (БИ)

Една од повпечатливите карактеристики на именската синтагма во говорениот јазик е т.н. **тмеза**, која Робрие (Robrieux 2010: 140) ја дефинира како раздвојување два елемента на еден сложен збор или на синтагма што, во принцип, не се раздвојуваат. Во прашање е инфилтрирање елементи, често и цели реченици, меѓу конституентите на синтагмата, т. е. меѓу модификаторите, меѓу детерминаторите и модификаторите, меѓу модификаторите и центарот или меѓу детерминаторите и центарот. Така, во примерот (17) реченицата *како да кажам* е инкорпорирана меѓу модификаторот *еминентниите* и центарот *лидери*, затоа што зборуваачот размислува која лексема е соодветно да ја употреби како центар.

(17) (...) *кај што Орбан е еден од еминентните – **како да кажам** – лидери на штоа, на штоа десница.* (CO1)

Сличен е примерот (18), во кој реченицата, т.е. предикатот *би рекол*, се инфилтрира меѓу детерминаторот *штој*, од една страна, и модификаторот *НАТО* и центарот *камојот*, од друга страна. Притоа,

инкорпорираниот елемент му служи на зборуваачот да ја пополни празнината додека го осмислува остатокот од именската синтагма.

(18) *Јас се согласувам дека, дека е значајно во овој моменти, кога има, би рекол, судар помеѓу – судир помеѓу Западот и НАТО, коишто ја поддржуваат Украина, од една страна, и Русија со нејзините поддржувачи сојузници од друга страна, важно е во тој – би рекол – НАТО кампони, значи, западниот камп, колку што е можно повеќе да се – од една страна да се решат од- некои проблеми, од друга страна да се избегнат зголемување на, на тензиите. (ВБ1)*

Карактеристика блиска до тезата е **амалгамизацијата** во именската синтагма. Со терминот *амалгамизација* Калтенбек (кај Dehé, Kavalova 2007: 29–31) ги опфаќа случаите во кои инфилтрираната конструкција презема елемент што ѝ припаѓа на основната. Така, во примерот (19) синтагмата *своите загинали херои* е сегментирана: почнува со модификаторите *своите* и *загинали*, а се довршува во инфилтрираната реченица –*ако си ги сметаш херои*, со што се комплетира именската синтагма *своите загинали херои*. Во примерот (20) е сегментирана синтагмата *овој улиммајум*, при што почнува со детерминаторот *овој*, а се довршува во инфилтрираната реченица – *би го нарекол улиммајум*.

(19) *Немам јас ништо против било кој да си ги сметува своите загинали – ако си ги сметаш херои – ние нив не може да ги сметаме така. (МН)*

(20) *Ние всушност со прифаќање на овој – би го нарекол улиммајум – не ги започнуваме преговорите. (ВБ2)*

Што се однесува на позицијата на елементите во именската синтагма, освен честата постпозиција на придавските модификатори, како *фениксот германски*, во примерот (21), како карактеристика се издвојува и **дистантната позиција** на постмодификаторите во однос на центарот. Така, во примерот (22) синтагмата *оваа тема за уставните измени* (*темата за уставните измени*) не е компактна, бидејќи постмодификаторот *за уставните измени* не се јавува непосредно зад центарот (*тема*), туку на крајот од дел-реченицата, и тоа во прозодиски издвоена позиција.

(21) *И, но штој е процесот кој е усџвари суштината на, подоцна на германскиот усџех, на, на фениксој германски...* (БЈ)

(22) *Власи оваа тема ја држи во живој, за уставније измени, затоа што нема друга тема на којаа може да се пофали.* (АМ)

Како карактеристика на именската синтагма во говорениот јазик може да се издвојат и **комбинациите на определен со неопределен детерминатор**, илустрирани со примерите (23) и (24). Во првиот синтагмата е *таа една тенденција*, која е, формално, и определена (со показната замена *таа*) и неопределена (со неопределениот член *една*). Во вториот пример синтагмата е *таа нова една* (односно *таа ново едно*) *политичко движење*, каде што, исто така, има показател и на определеноста (*таа*) и на неопределеноста (*една*). Сепак, треба да се одбележи дека, функционално, тие синтагми се определени, бидејќи се однесуваат на идентификуван референт, претставен како познат и за зборуваачот и за соговорникот. Поради тоа, ако се јават во функција на акузативен аргумент, ќе дојде до удвојување: *ја забележав таа една тенденција*, а не забележав *таа една тенденција*.

(23) *Знаеш што ме загрижува, таа една тенденција, до слушам ВМРО ДПМНЕ како се обидува да до релативизира ова за Скопје две илјади и четрнаесет (..) (БЈ)*

(24) *Дури и во американската демократија, кои во нешто гледаат лидер на таа нова една – та таа е усџвари суџер сџара, ама со нови ликови една политичко движење (..) (СО1)*

Карактеристиките на сложената реченица

Кога се разгледува сложената реченица во граматичките описи на македонскиот јазик, најчесто се земаат предвид конструкции со две дел-реченици, па затоа и се зборува за составни, спротивни итн. независнослужени реченици, од една страна, и причински, следични итн. зависнослужени реченици, од друга страна (в. кај Минова-Ѓуркова 2000: 235–239)¹⁶. Сепак, повеќето сложени реченици се токму со повеќе од две дел-реченици, а сложените реченици со три и со поголем број дел-реченици не може да се дефинираат ни како составни, ни како спротивни,

¹⁶ За класификацијата на сложената реченица во македонскиот јазик в. и кај Минова-Ѓуркова (1993) и Тополињска (1997: 9–91).

ни како причински, ни како последични итн., затоа што во нив секоја дел-реченица може да биде и од различен карактер¹⁷. Во таа смисла, една реченица од типот на *Присѿаѿувааѿ сериозно, иако се млади, ѿака ѿѿо честѿо се и многу бунѿовни* – не е ни допусна (концесивна) ни последична (консекутивна) зависносложена, туку сложена реченица со една примарно надредена дел-реченица (*ѿприсѿаѿувааѿ сериозно*), на која ѿ се подредува допусната (*иако се млади*), која функционира и како секундарно надредена – во однос на последичната дел-реченица (*ѿака ѿѿо честѿо се и многу бунѿовни*).

Во таа смисла, се поставува прашањето како да се анализираат **сложените реченици со повеќе од две дел-реченици**, особено во говорениот јазик, каде што често се јавуваат конструкции со многу голем број дел-реченици, како што покажува примерот (25).

(25) *Сѿоменициѿе не, мислам, аѿѿиквизацијаѿа е исѿо еден – јас ѿо нарекувам ѿоа соросоиден ѿроекѿ, заѿоа ѿѿо самаѿа аѿѿиквизација како аѿѿиквизација, ако се земе, Македонија е аѿѿички ѿермин, и сеа, ако ѿи сѿаваѿи сѿоменик на Филиѿ Македонски, и ѿоа е – било аѿѿиквизација, ѿоѿаѿи ѿѿо е нашеѿо име, нашеѿо име е исѿо аѿѿиквизација?, значи комунисѿѿѿе аѿѿиквизирале коѿа чѿѿ – засѿанале заѿ ѿоа име, ѿреѿходно илинденциѿе ал – аѿѿиквизирале коѿа засѿанале, илјадниѿи ѿодини ѿреѿходно, луѿеѿо ѿо се ѿоврзувале со ѿоа име аѿѿиквизирале, ѿака ѿѿо сеѿо ѿоа е во конѿексѿ на дневнойолиѿѿѿкаѿа сѿѿуација сеѿаѿна (...)* (AP)

Таа реченица или, поточно, секвенција се состои дури од тринаесет дел-реченици. Првата дел-реченица е: *Сѿоменициѿе не [мислам], аѿѿиквизацијаѿа е исѿо еден – јас ѿо нарекувам ѿоа – соросоиден ѿроекѿ*. Таа почнува со апозиопезата *сѿоменициѿе не*, а содржи и амалгамизација во именската синтагма *еден – јас ѿо нарекувам ѿоа соросоиден ѿроекѿ*. Втората дел-реченица е причинска: *заѿоа ѿѿо Македонија е аѿѿички ѿермин*. Во неа е инкорпорирана третата, која е условна: *ако се земе самаѿа аѿѿиквизација како аѿѿиквизација*, со што се добива едно комплексно значење, услов со причина. Четвртата дел-реченица е составна, копулативна (изразува координација, конјункција): *и сеа, ѿоѿаѿи ѿѿо е нашеѿо име*, во која се инкорпорирани петтата и шестата дел-реченица. Тие се условни и

¹⁷ Саздов (2018: 56) издвојува комбинираносложени реченици, „во кои се јавуваат повеќе зависни, па дури и такви во кои има повеќе од една главна реченица“, и укажува на посочениот факт – дека „сложените реченици во секојдневието многу почесто содржат повеќе од две дел-реченици“.

субординирани на таа во која се вклучени, а меѓусебно се во однос на координација: *ако ти сѐаваши сѐоменик на Филип Македонски и [ако] твоа е (било) антиквизација*. Седмата дел-реченица – *нашејто име е исто антиквизација*, е асиндетонска, во јукстапозиција во однос на претходната (*и сеа, твојаш тиго е нашејто име*). Осмата дел-реченица – *значи комунистичките антиквизирале*, е конклузивна (заклучна) во однос на претходната, а на неа се надоврзува деветтата – *кога чии- засѐанале за твоа име*, која ѝ е субординирана на претходната и со временско значење (а содржи и автокорекција). Десеттата дел-реченица – *прејходно илинденциите ал – антиквизирале*, е асиндетонска, во јукстапозиција во однос на претходните две (*значи комунистичките антиквизирале кога чии- засѐанале за твоа име*). Единаесеттата дел-реченица – *ијагници години прејходно, луѓето антиквизирале*, е асиндетонска, во јукстапозиција во однос на претходната, а вклучува и дванаесетта дел-реченица – *шо се поврзувале со твоа име*, која е релативна. Тринаесеттата дел-реченица – *така тито сејго твоа е во контекст на дневнотолитичката ситуација сегашина*, е последишна и им е субординирана на сите претходни дел-реченици, во врска со кои изразува една општа последица.

Тука се поставува и едно дополнително прашање, за **границите меѓу речениците** во говорениот јазик. Во синтаксичките описи на македонскиот јазик, сложената реченица се дефинира како синтаксичка единица со најмалку две предикативни јадра, пред сè автономни личноглаголки форми (в. кај Минова-Ѓуркова 2000: 235). Во таа смисла, се поставува прашањето дали може да се определи секогаш егзактно дека една реченица завршила и почнала нова, односно дека една дел-реченица ѝ припаѓа на претходната или на следната реченица. Одговорот дека тоа се сигнализира со пауза не е задоволителен, затоа што паузата е во голема мера одлука на зборуваачот, т.е. не може да биде објективен критериум за определување на границите на реченицата. Тоа прашање не се поставува во врска со пишуваниот јазик, каде што границите на реченицата се обележани со интерпункцијата, при што, едноставно, кога се става точка, се сигнализира дека реченицата завршила.

Во таа смисла, примерот (26) е текст составен од две прости реченици, разграничени со точка. Од друга страна, ако авторот, наместо точка, реши да употреби запирка (како во примерот 27), веќе станува збор за сложена реченица во која дел-речениците не се ни во координација ни во субординација, туку во јукстапозиција (чиј најблизок соодветник во македонската терминологија е *асиндејшон*).

(26) *Файија жешиинийе. Луђеио се разоишоа.*

(27) *Файија жешиинийе, луђеио се разоишоа.*

Од тоа произлегува дека, во случаите како посочените, само интерпункцискиот знак (точката или запирката), чија употреба е многу субјективна, решава за тоа дали има повеќе прости или една сложена реченица. Тој проблем особено доаѓа до израз кога се прават транскрипти од говорениот јазик, при што во некои случаи е крајно дискутабилно дали зборуваачот направил пауза, која треба да се обележи со точка, или полупауза, која треба да се обележи со запирка. Во таа смисла, се поставува и прашањето за критериумот за пауза или за полупауза, односно колку треба да трае една празнина за да биде определена како пауза или како полупауза. Во тој поглед, и најбегла анализа покажува дека ни паузите ни полупаузите не траат еднакво една со друга, и тоа дури ни кај ист зборуваач. Според тоа, нема егзактен критериум за паузата и за полупаузата и, следствено, ниту за границата меѓу некои реченици во говорениот јазик.

Со оглед на тој проблем, **макросинтаксата**, како што посочува Неве (Neveu 2004:184–185), се поставува на границата меѓу синтаксата и дискурсната семантика и нејзината цел е да ги истражи надреченичните синтаксички релации. Макросинтаксичката анализа се применува во две комплементарни области, граматичкото проучување на говорениот јазик и когнитивниот пристап кон релациите меѓу конституентите на исказот, при што се сосредоточува на прозодиските феномени. Во таа смисла, макросинтаксата се занимава со сферата на исказот (наспрема реченицата) и со граматичките релации што не може да се сведат на реченицата во нејзината класична смисла и се тесно поврзани со сегментацијата на исказот, со која изобилува говорениот јазик.

Како еден од основните во макросинтаксата Неве (Neveu 2004: 66–68) го посочува поимот *клауза* (по потекло од англискиот јазик, како *clause*), но уточнува дека тој не е секогаш еквивалент на терминот *дел-реченица*, при што го посочува гледиштето на Берендоне – дека клаузата е елементарен говорен чин (во смисла на елементарна информациска единица). Како што наведува Неве (*ibid.*), клаузата може да има форма на синтагма или на дел-реченица. Притоа, го посочува примерот *И љокрај веиувањето, љој не дојде*. Како што наведува, традиционалната граматика го разгледува тој пример како една проста реченица. Во таа смисла, *И љокрај веиувањето, љој не дојде* е проста реченица со субјект, предикат

и прилошка определба за концесија. Од друга страна, макросинтаксата го разгледува тој пример како единица составена од две клаузи, од кои првата е *и ѝокрај вејгувањето*, а втората – *ѝој не дојде*. Двете клаузи оформуваат наредена макросинтаксичка единица, наречена *период*. Во таа смисла, макросинтаксички, *И ѝокрај вејгувањето, ѝој не дојде* – е бинарен период, бидејќи е оформен од две клаузи.

Терминот *макросинтакса* го употребува и Бланш-Бенвенист (Blanche-Benveniste 2000: 111). Со оглед на говорениот француски јазик, како еден од најчестите макросинтаксички феномени ги одбележува парентетските конструкции, кои ги дефинира како елементи што се вметнуваат во внатрешноста на исказот, а не влегуваат во класична синтаксичка врска со ниту еден елемент во него.

Во натамошниот текст ќе бидат претставени најтипичните **парентетски реченици** во говорениот македонски јазик во медиумите¹⁸. Со оглед на пошироката класификација на парентетските конструкции, сумирана од Калтенбек (во Dehé, Kavalova 2007: 29–31)¹⁹, расположливите примери ќе бидат изложени низ неколку групи, што не значи дека класификацијата е исцрпена:

- реченици што се однесуваат на претходниот елемент на реченицата во која се инфилтрираат или на неа во целина;
- реченици што се дигресији од основните реченици;
- реченици што функционираат како дискурсни маркери;
- реченици што функционираат како метадискурс;
- случаи со амалгамизација.

Во примерот (28) во функција на парентетска реченица што се однесува на претходниот елемент се јавува дел-реченицата *бидејќи ние работиме според ѝправила, нели, според законски ѝправила*: Причинската дел-реченица (*бидејќи ние работиме според ѝправила*) не ѝ е субординирана на „главната“ (*нашиите документи стоеја во фиока[...]*), туку инкорпорирана во неа, при што не изразува причина за настанот во „главната“, туку функционира како потврда за постоењето на субјектот (*нашиите документи*): ‘вела документи затоа што ние работиме според законски правила’.

¹⁸ За некои карактеристики на вметнатата реченица во македонскиот јазик в. кај Цветковски (1985).

¹⁹ За прозодиски издвоените конструкции (врз примерот на францускиот јазик) в. и кај Комбет (Combettes 1998) и Неве (Neveu 1998).

(29) Во исто време парадоксој е –**добив порака од еден колеџа од Охајо** – значи тој ми објасни дека (...) (JK)

(30) (...) кој ќе биде благодарен за нивниот **-разбирање -** машинери и поддршка од тој миг.(БВ)

(31) Мислам дека Македонија џука можеше многу да добие, и за себе, и во својата ~~џа речам~~ меѓународна рејџиација. (БВ)

(32)...а ја *ѿаа* ја добивам секојдневно, особено овие денови, оваа –*нема ни цела недела оѿкако јаc ѿаа јавно ѿо сооѿиѿиѿив*–*расѿе од миѿ на миѿ.* (БВ)

Во примерот (33), пак, има две парентетски конструкции, од кои втората се однесува на првата. Така, конструкцијата *една од двете маџисџерски ми е во Будимџешџа* е инкорпорирана во конструкцијата *бидејќи јас маџисџирам во Будимџешџа*, која е, исто така, парентетска, инфилтрирана во претходната – *додека сџудирам*. Случаите со парентетска реченица во парентетска реченица најуберливо покажуваат колку се парентетските конструкции раширени во говорениот јазик.

(33) *Додека сџудирам–бидејќи јас маџисџирам во Будимџешџа–една од двете маџисџерски ми е во Будимџешџа– ние имавме џрисџај (...)* (ЈК)

Од сите посочени конструкции, меѓу најраспространетите се метајазичните парентетски реченици, па во врска со нив, се поставува прашањето како може да се класификуваат дополнително. Во таа смисла, примерите покажуваат дека меѓу нив мошне чести се речениците што се однесуваат на често употребуван израз. Во нив зборуваачот се повикува на друг, пошироко практикуван дискурс. Во примерот (34) таква е парентетската реченица *се вели народски*, која се однесува на прилошката определба *џуџуре*, во претходниот контекст.

(34) *Вака ова џуџуре – се вели народски – како коџа се џраваџ анкеџи за јавно мислење за околу џолиџички разни рабоџи.* (ДД1)

Многу чести се и речениците што се однесуваат на израз за кој зборуваачот укажува дека е условен или дека можеби дури и не е соодветен. Во примерот (35) таква е парентетската реченица *еџе џака да џо кажеме џоа*, која се однесува на лексемата *изнервирани*, во претходниот контекст.

(35) *И ја веруам дека оџромен број на наџиџе соџражани коџиџо излеџоа на џроџесџиџе излеџоа, меџу друџоџо, и заради џоа џиџо беа изнервирани – еџе џака да џо кажеме џоа – од изјавиџе коџиџо доаџаа од неоџговорни џолиџичари и џолиџички сџрукиџури од Софија.* (ЈД)

Како група многу блиска до речениците со кои се сигнализира дека изразот е условен се издвојуваат речениците со кои зборуваачот укажува дека сѐ уште не решил кој израз да го употреби, од типот на *како да кажам* (примерот 36).

(36) *Башка, ние сме – како да кажам – ѝо ѝоследна дуѝкана свирчеѝо на на Евроѝа.* (АК)

Во некои случаи, освен што укажува дека изразот треба да се прифати условно, зборуваачот му се обраќа и на адресатот, за кого тргнува од тоа дека можеби нема да се согласи со изразот. Таква е парентетската реченица *дозволеѝе ќе кажам* во примерот (37).

(37) *Конечно да се засѝане на ѝаѝѝоѝ – дозволеѝе ќе кажам – на боѝаѝењеѝо врз ѝуѝа несреќа.* (ДД2)

Меѓу метајазичните парентетски реченици се јавуваат такви што реферираат и на претходниот контекст, од една страна, и на контекстот што следува, од друга, од што произлегува класификација на анафорски и катафорски метајазични реченици. Се покажува дека катафорските реченици, од типот на примерот (38), се почести од анафорските, од типот на примерот (39). Во таа смисла, зборуваачите почесто антиципираат кој израз ќе го употребат одошто се навраќаат на израз што веќе го употребиле.

(38) *И сеа ние – со фудбалски речник да се изразам – ѝрвоѝо ѝолувреме, коа излезе ѝредлоѝѝ француски, ѝо изѝубивме 5:0 и сеа со модификациѝе дадовме уѝешен ѝол.* (АК2)

(39) *На дел од луѝеѝо коиѝѝо се ѝолиѝѝчари од СДСМ, за среќа или за жал – не знам како да се изразам – јас во ѝѝој ѝериод коѝа сум бил ѝрењеѝ за дебаѝа, сум им бил ѝрењеѝ за дебаѝа.* (ИД)

Што се однесува на структурата, метајазичните парентетски реченици се јавуваат во широк дијапазон разновидности: прости реченици – *се вели народски*, во примерот (34), *да*-конструкции – *да кажам*, во примерот (40), релативни дел-реченици – *ѝѝѝо се вика*, во примерот (41), причински дел-реченици – *бидејќи ова е класичен ѝримеѝ на дискриминација*, во примерот (42), условни дел-реченици – *ако си ѝи смеѝа херои*, во примерот (19), концесивни дел-реченици – *колку и да звучи конѝрадикѝѝорно или како осиморон*, во примерот (43), цели сложени реченици – *не знам како да се изразам*, во примерот (39).

(34) *Вака ова ѝуѝуре – се вели народски – како коѝа се ѝраваѝ анкеѝѝ за јавно мислење за околу ѝолиѝѝчки разни рабоѝѝи.* (ДД1)

(40) *А за еден такав баланс сакам да го почнам разговорот со проф. 9-р Никола Пановски, редовен – **да кажам** – проследувач и – дури би рекол – медики еден од најглавните консултации (...)* (CO2)

(41) (...)ама се дочека до сега да имаат кариера во раков – **што се вика** – правото на вето да свои услови и ја би рекол на измислен да не држат сè уште во заложничество на евроинтеграциите. (AK)

(42) *Ние се откажавме од правото на самоопределување – сами да си го, да се именуваме како сакаме – од принципот на недискриминација, бидејќи ова е класичен пример на дискриминација Грција што ни го правеше со со името (...)* (AK)

(19) *Немам јас ништо против било кој да си ги честитува своите загинајќи – **ако си ги смејат херои** – ние нив не може да ги смејаме така.* (MH)

(43) *Ние со ова, всушност – **колку и да звучи контрадикторно или како оксиморон** – со поопшишувањето на овој предлог, француски предлог така наречен, за почнување на преговори, ние де факто си ги зајвораме врските на ЕУ.* (BБ2)

(39) *На дел од луѓето коишто се поличници од СДСМ, за среќа или за жал – **не знам како да се изразам** – јас во тој период кога сум бил претседател за дебата, сум им бил претседател за дебата.* (ИД)

Завршни белешки

Дури и говорениот јазик во медиумите, кој е многу поконвенционален од разговорниот говорен јазик, покажува низа синтаксички специфичности во споредба со пишуваниот јазик. Во таа смисла, како карактеристики на говорениот јазик во простата реченица се издвојуваат недовршените реченици (апозиопези), автокорекциите (епанортози) и инфилтрираните конструкции. Како особености во именската синтагма се јавуваат темзата, случаите со нетипична позиција на елементите и комбинациите на определен со неопределен детерминатор.

Основен проблем во говорениот јазик воопшто е границата меѓу речениците и, во тој контекст, припадноста на дел-речениците кон една или кон друга реченична секвенција. Во тој поглед, изразитата карактеристика на сложената реченица во говорениот јазик (во медиумите) се случаите

со голем број дел-реченици, кои налагаат сосема поинаква анализа од сложените реченици со помал број дел-реченици. Во таа смисла, говорениот јазик (во медиумите) може да послужи како модел за опис и за класификација на сложената реченица со голем број дел-реченици, каде што поделбата на независносложени и зависносложени реченици е неодржлива.

Макросинтаксата ги зема предвид и прозодиските фактори, особено парентетските реченици, кои се многу позастапени во говорениот јазик, каде што се јавуваат дури и парентетски реченици во парентетски реченици. Парентетските реченици во говорениот македонски јазик во медиумите беа претставени низ неколку групи: реченици што се однесуваат на претходниот елемент на реченицата во која се инфилтрираат или на неа во целина; реченици што се дигресији од основните реченици; реченици што функционираат како дискурсни маркери; реченици што функционираат како метајазични коментари; случаи со амалгамизација.

Метајазичните парентетски реченици се меѓу најчестите, а служат за да се укаже дека: се употребува чест израз; се употребува условен, дискутабилен израз; се изразува колебање при изборот на лексиката; се очекува согласност за изразот од соговорникот. Тие покажуваат дека парентетските реченици се јавуваат во широк дијапазон структури, т.е. како прости реченици, *да*-конструкции, релативни/условни/причински/концесивни дел-реченици, па дури и како цели сложени реченици.

Користена литература

Минова-Ѓуркова Лилјана 1993: „Кон класификацијата на сложените реченици“, *XIX научна дискусија на XXV меѓународен семинар за македонски јазик, лингвистика и култура*, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Скопје, 87–91.

Минова-Ѓуркова Лилјана 2000: *Синтакса на македонскиот стандарден јазик*, Магор, Скопје.

Саздов Симон 2018: *Современ македонски јазик 4*, Или-Или, Скопје.

Тополињска Зузана 1997: *Македонските дијалекти во Егејска Македонија. книга 1, Синтакса, т. 2*, Македонска академија на науките и уметностите, Скопје.

Цветковски Живко 1985: „Вметнатата реченица како можност за разделување на синтаксичките единици кај простата реченица во македонскиот јазик“, *XI научна дискусија на Меѓународниот семинар за македонски јазик, лингвистика и култура*, Универзитет Св. Кирил и

Методиј, Скопје, 83–89.

Blanche-Benveniste Claire 2000: *Approches de la langue parlée en français*, Édition Ophrys, Paris.

Charaudeau Patrick, Dominique Maingueneau (ed.) 2002: *Dictionnaire d'analyse du discours*, Seuil, Paris.

Combettes Bernard 1998: *Les constructions détachées en français*, Édition Ophrys, Paris.

Creissels Denis 2006: *Syntaxe générale, une introduction typologique 2: la phrase*, Hermes Science Publications, Paris.

Dehé Nicole, Yordanka Kavalova (ed.) 2007: *Parentheticals*, John Benjamins Publishing Company, Amsterdam, Philadelphia.

Fromilhague Catherine 2010: *Les figures de style*, Armand Colin, Paris.

Kirtchuk-Halevi Pablo 2005: „Dislocation ?Thématisation ? Le rapport parole-langue repensé“, Linguistique typologique, Presses Universitaires du Septentrion, Villeneuve d'Ascq.

Maingueneau Dominique 2014: *La syntaxe du français*, Hachette Supérieur, Paris.

Martin Philippe 2015: *The Structure of Spoken Language: Intonation in Romance*, Cambridge University Press, Cambridge.

Neveu Franck 1998: *Études sur l'apposition: Aspects du détachement nominal et adjectival en français contemporain, dans un corpus de textes de J.-P. Sartre*, Honoré Champion Editeur, Paris.

Neveu Franck 1998: *Dictionnaire des sciences du langage*, Armand Colin, Paris.

Paveau Marie-Anne, Georges-Élia Sarfati 2012: *Les grandes theories de la linguistique: De la grammaire comparé à la pragmatique*, Armand Colin, Paris.

Robrieux Jean-Jacques 2010: *Rhétoriques et argumentation*, Armand Colin, Paris.

Зборувачи

ДА – Димитар Апасиев

<<https://www.youtube.com/watch?v=-BtvLp9ev5w>>пристапено на: 30.10.2023

ВБ1 – Владимир Божиновски

<<https://www.youtube.com/watch?v=EwKvAHp-GO8>>пристапено на: 30.10.2023

ВБ2 – Владимир Божиновски

<<https://www.youtube.com/watch?v=RYAwFzqCagY>>пристапено на:
 30.10.2023
 БВ – Билјана Ванковска
 <<https://www.youtube.com/watch?v=4Fz5YGhAzrw>>пристапено на:
 30.10.2023
 ЛБГ – Љупчо Георгиевски
 <<https://www.youtube.com/watch?v=HmoLlrlgq5Y>>пристапено на:
 30.10.2023
 ДД1 – Драган Даниловски
 <https://www.youtube.com/watch?v=M8kq8mof6jQ&ab_channel=TV21>пристапено на: 30.10.2023
 ДД2 – Драган Даниловски
 <<https://www.youtube.com/watch?v=V9sMLAPkO3A>>пристапено на:
 30.10.2023
 ЈД – Јован Деспотовски
 <<https://www.youtube.com/watch?v=DpO4CZaOxaU>>пристапено на:
 30.10.2023
 ИД – Илија Димовски
 <<https://www.youtube.com/watch?v=OyZmWLxN8ls>>пристапено на:
 30.10.2023
 БИ – Богдан Илиевски
 <<https://www.youtube.com/watch?v=9PbUPeOWj5U>>пристапено на:
 30.10.2023
 БЈ – Борјан Јовановски
 <<https://www.youtube.com/watch?v=n9BB35TMn0k>>пристапено на:
 30.10.2023
 ДК – Димитар Ковачевски
 <<https://www.youtube.com/watch?v=TsCIQRYpk3M>>пристапено на:
 30.10.2023
 ЈК – Јасна Котеска
 <<https://www.youtube.com/watch?v=Ydv4tnNhIa4>>пристапено на:
 30.10.2023
 АК – Александар Кржаловски
 <<https://www.youtube.com/watch?v=d8GDVxUmuoM>>пристапено на:
 30.10.2023
 АК2 – Александар Кржаловски <<https://www.youtube.com/watch?v=Qkw41Ogiv0Y>> пристапено на: 30.10.2023
 ВМ – Вело Марковски
 <<https://www.youtube.com/watch?v=hx6FfxosWtA>>пристапено на:

30.10.2023

АМ– Антонио Милошоски

<https://www.youtube.com/watch?v=Cn1E_JlGL1o>пристапено на:

30.10.2023

ХМ – Христијан Мицкоски

<<https://www.youtube.com/watch?v=dmfslsc05XQ>> пристапено на:

30.10.2023

МН – Миленко Неделковски

<<https://www.youtube.com/watch?v=4X48wI2WyEI>>пристапено на:

30.10.2023

СО– Сашо Ордановски

<<https://www.youtube.com/watch?v=n9BB35TMn0k>>пристапено на:

30.10.2023

СО2 – Сашо Ордановски

<<https://www.youtube.com/watch?v=KkJQIbzN1oA>> пристапено на:

30.10.2023

АР – Александар Русјаков

<<https://www.youtube.com/watch?v=5notKdMs9LI>>пристапено на:

30.10.2023